

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола
Юридичне відділення

*Циклова комісія
юридичних дисциплін*

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Кримінальне процесуальне право України»
на тему:
**допит порядок проведення та фіксування під час досудового
розслідування особливості допиту окремих категорій осіб.**

Виконала:

Студентка групи П-41

Походенко Божана

Науковий керівник:

Денисовський М.Д

Оцінка _____

Тернопіль, 2023

Зміст

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. Допит у кримінальному процесі	4
1.1. Поняття, мета та види допиту у кримінальному процесі.....	4
1.2. Підготовка до проведення допиту.....	7
1.3. Загальні положення тактики допиту.....	14
РОЗДІЛ 2. Особливості проведення допиту окремих категорій осіб під час досудового розслідування	22
2.1 Допит малолітнього або неповнолітнього під час досудового розслідування	22
2.2 Особливості допиту осіб з фізичними і психічними вадами.....	24
Розділ 3 Фіксація ходу та результатів допиту	27
Висновок	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35

Вступ

У сучасному суспільстві правоохоронні органи відіграють важливу роль у державній системі. Україна не є винятком і використовує правові механізми для захисту прав і свобод своїх громадян. Один з основних елементів кримінального процесу є допит. Це необхідний досудового розслідування, який полягає в допиті осіб, які можуть бути свідками злочину або підозрюються у його вчиненні. Якщо допит проведений належним чином, він дає можливість зібрати достатню кількість доказів для подальшого розслідування кримінального провадження. Проведення допиту вимагає дотримання закону, а також систематичної і точної фіксації всієї інформації, отриманої під час допиту. Зважаючи на важливість допиту, є підстави вважати, що допит є специфічним елементом кримінального процесу та вивчати посібники з проведення цієї процедури. У деяких випадках допити проводяться з урахуванням особливостей певних осіб, і при цьому особливо важливо дотримуватися закону та систематично фіксувати всю інформацію, яку повідомляє особа. Допит розглядається як процес, за допомогою якого допитувана особа повідомляє слідчому інформацію про події, що розслідуються, або про обставини та осіб, які мають до них відношення. Однак, як засіб отримання інформації від особи, якій відомі дані, що розслідуються, допит має суто інформативний характер. На практиці він є однією з найскладніших дій. Складність допиту визначається не тільки тим, що слідчому часто протидіють особи, які не бажають давати показання, але й тим, що у показаннях добросовісних осіб можуть міститися помилки, неправдиві твердження або вигадки, які необхідно виявити і врахувати при пошуку істини необхідно враховувати. Проведення допиту вимагає від слідчого високого рівня професійної майстерності. Ця курсова робота ставить перед собою завдання дослідити порядок проведення допиту, особливості фіксування інформації та окремі випадки проведення допиту від визначених категорій осіб. Робота розрахована на вивчення теоретичних основ зазначеної проблематики, а також на зібрання та аналіз практичних прикладів

РОЗДІЛ 1. Допит у кримінальному процесі

1.1. Поняття, мета та види допиту у кримінальному процесі

Допит є найпоширенішим і водночас одним із найскладніших розслідувань. Сам допит є найдавнішим джерелом доказів і встановлення факту наявності (або відсутності) будь-якого злочину.

Допит - це слідча дія, спрямована на отримання від осіб (свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта) показань про відомі їм обставини злочину та інші факти, які мають значення для встановлення об'єктивної істини та забезпечення правильного застосування закону відповідно до закону. у встановленому законом порядку. , які фіксуються шляхом складання протоколу [23]. Допит є важливим етапом кримінального процесу, оскільки показання, що надаються під час допиту, можуть бути використані як докази у судовому процесі. Допит проводиться відповідно до встановлених законодавством процедурних норм. Під час допиту підозрюваний, обвинувачений або свідок повинен надавати достовірну інформацію про події, які пов'язані з кримінальною справою. При цьому важливо дотримуватися права мови та право на захист. Як правило, допит проводиться в присутності слідчого або прокурора, а також за наявності адвоката. Свідок може бути викликаний на допит за вимогою слідчого, прокурора або суду, а також за своєю ініціативою. Після проведення допиту відповідні документи оформлюються відповідними службовими особами. Надалі ці документи можуть бути використані у кримінальному процесі для прийняття відповідного рішення.

«Метою допиту є отримання повних і об'єктивних показань, що відображають істину, які стають доказовим матеріалом, а фактичні дані, що містяться в них- доказами. Допит - це процес передачі інформації про події та обставини, що мають відношення до справи, а також про осіб, які перебувають під слідством. Ця інформація отримується і запам'ятовується допитуваним при сприйнятті явища чи предмета, відтворюється і передається слідчому під час

допиту. Для того, щоб допит був успішним, має бути зрозуміло, яку інформацію намагається отримати слідчий, і які методи та засоби він буде використовувати для отримання цієї інформації. Коло обставин, про які прагне дізнатися слідчий, називається предметом допиту.» [2]. До них належать факти:

«-факт, що стосуються самого злочину (наприклад спосіб, місце, час і сліди злочину) що доводять або встановлюють винуватість конкретної особи та мотив її дій; -що встановлюють характер і розмір шкоди, заподіяної злочином; -що сприяли вчиненню кримінального правопорушення; -інші дані, що мають значення для доказування у кримінальній справі.» [7,с.74]. Предмет допиту залежить від процесуального статусу допитуваної особи. А також і від інформації, якою він може володіти. Залежно від порядку проведення допиту розрізняють первинний та додатковий допит. Залежно від процесуального статусу розрізняють допит свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого та експерта. Особливим видом допиту є одногодинний допит двох або більше осіб, які вже були допитані. Кожен вид допиту має свої процесуальні положення і проводиться з урахуванням тактичних особливостей. Однак існують і загальні положення. Допит не може тривати більше двох годин без перерви і загалом не може тривати більше восьми годин протягом дня. Перед допитом встановлюється особа, роз'яснюються її права та порядок проведення допиту. Якщо допитуються свідки, їх попереджають про кримінальну відповідальність у разі відмови від давання показань або давання не правдивих показань, а потерпілих-про кримінальну відповідальність у разі давання не правдивих показань. У разі необхідності в допиті може брати участь перекладач. Під час допиту може здійснюватися фотографування, аудіо-та відеозапис. Особа, яку допитують, має право користуватися під час допиту будь-якими документами або нотатками, що є в її розпорядженні, якщо показання стосуються будь-яких розрахунків або інших питань, які важко занотувати. Особа також має право не відповідати на запитання з посиланням на обставини, прямо заборонені законом(наприклад, таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, тощо),або обставини, що можуть викликати підозру, тій особі її

близьким родичам чи членам сім'ї, службові особи, які проводять негласні слідчі (розшукові) дії, та особи, які негласно співпрацюють з органами досудового розслідування обвинувачуються у вчиненні злочину. Принципами допиту є його активність, цілеспрямованість, об'єктивність і добросовісність. [18]. Активність допиту означає, що слідчий проявляє ініціативу і вміло використовує всі необхідні тактичні прийоми. Він повинен прагнути отримати законні доручення за допомогою всіх наявних у його розпорядженні законних засобів. Цілеспрямованість допиту означає, що допит проводиться із заздалегідь визначеною метою: отримати конкретну інформацію. «Цілеспрямованість забезпечується твердим розумінням слідчим предмета допиту. Об'єктивність і повнота означають, що слідчий немає права на свій розсуд скорочувати отримані показання, змінювати їх відповідно до власних уявлень про хід справи або нав'язувати ці уявлення допитуваній особі. Це означає. Правовою гарантією об'єктивності допитує заборона допиту під примусом, а добросовісність означає, що показання допитуваної особи повинні бути ретельно зафіксовані в протоколі.» [13].

Класифікація видів допиту:

«- Інформаційний допит: спрямований на отримання недоступної чи невідомої інформації.

- Дослідницький допит: має на меті зібрати дані для проведення дослідження або аналізу.

- Контрольний допит: спрямований на перевірку додержання правил, норм або певних вимог.

- Подальший допит: здійснюється з метою отримання додаткових відомостей на основі вже наданої інформації.

- Розслідний допит: проводиться з метою встановлення фактів для розслідування злочину чи порушення правопорядку.

За засобами збирання інформації:

- Усний допит: інформація збирається шляхом прямого запитання особи.
- Письмовий допит: запитання та відповіді записуються на папері або електронному носії.
- Анкетний допит: особа відповідає на стандартизовані запитання у письмовій формі.» [23].

За способом проведення:

- Інтерв'ю: безпосереднє спілкування зі спеціалістом-допитувачем.
- Аналіз документів: вивчення письмових джерел і збирання інформації з них.
- Спостереження: спостереження за діяльністю особи з метою отримання необхідної інформації.

За областю використання:

- Судовий допит: проводиться під час розгляду судових справ і пов'язаний із збиранням доказів.
- Медичний допит: проводиться лікарем для отримання медичних відомостей про стан пацієнта.
- Соціологічний допит: з'ясування думок, поглядів та поведінки групи або населення. . [23].

1.2 Підготовка до проведення допиту

Допит, як і будь-яка інша слідча дія, складається з трьох етапів: підготовчий, робочий і заключний. Розглянемо першу з них. Підготовка до допиту включає: збір вихідних даних; тактичний забезпечення, обрання часу і

місця допиту, способу виклику на допит; технічний забезпечення допиту; складання плану слідчої дії.

«1. Збір необроблених даних визначає успіх і ефективність допиту. До числа доступних для допиту даних входять відомості про особу допитуваного, які допомагають слідчому виробити необхідну тактику допиту. Вони можуть бути отримані за результатами вивчення матеріалів кримінального провадження та оперативних джерел або отримані спеціальними методами: спостереження за суб'єктом, бесіда, аналіз діяльності (зокрема способу вчинення та приховування кримінального правопорушення), узагальнення самотійних характеристики, надані суб'єкту певними особами в різних ситуаціях.

Під час підготовки до допиту слідчий повинен визначити коло обставин, щодо яких необхідно отримати показання. Відомості, що стосуються предмета опитування, можуть мати спеціальний характер, вимагати ознайомлення зі спеціальною літературою, певними технологічними процесами, порядком документообігу та товарообігу на підприємстві, системою обліку та звітності тощо. має право користуватися консультаціями спеціалістів, даними, що містяться у висновках експертів та інших матеріалах кримінального провадження, довідкових матеріалах. Інформацію щодо предмета допиту можна також отримати з оперативних джерел.» [17].

2. «Тактичне забезпечення допиту включає вибір тактичних прийомів, які слідчий планує застосувати під час допиту. Теорія і практика слідчої діяльності постійно розвиває нові тактичні прийоми, зумовлені потребами практики та новими можливостями науки.

Усе різноманіття тактичних прийомів допиту може бути застосоване лише за умови чіткого й суворого дотримання критеріїв їх допустимості. Головним у визначенні критеріїв допустимості застосування тактичних прийомів є дотримання законності. Принцип законності виражає вимогу безумовної і неухильної відповідності методів і засобів діяльності, тактики їх застосування букві і духу закону, оскільки для досягнення цілей можуть бути використані

лише передбачені законом засоби і способи. кримінальне провадження - захист і відновлення порушених прав.» [10].

Необхідно також, крім загальних критеріїв допустимості тактичних прийомів слідчих (розшукових) дій, визначити конкретні критерії чи умови допустимості тактичних прийомів під час допиту. До них можна віднести:

а) відсутність у відомостях, наданих допитуваній особі, неправдивих даних;

б) неприпустимість тиску (особа, до якої застосовується тактичний прийом, завжди повинна мати можливість добровільно обрати варіант відповіді);

в) інформація, яка є законодавчо встановленим правом особи, не повинна бути прихована від допитуваної особи;

г) виключення застосування тактичних прийомів, які можуть мати тяжкі негативні наслідки для учасників кримінального провадження (хвороба, підбурювання до аморальних і протиправних дій тощо). [13].

«3. Вибір часу і місця допиту. Час допиту визначається з урахуванням важливості відомостей, якими володіє допитуваний, його процесуального становища, ролі в розслідуваній події, зв'язків з іншими особами, які підлягають допиту в кримінальному провадженні. Не рекомендується допитувати осіб, які знаходяться в стані сильного душевного хвилювання, розгубленості, пригніченості, крім виняткових випадків, що не терплять зволікання.

Вирішення питання про місце допиту (за місцем провадження розслідування або за місцем перебування допитуваного) залежить від конкретної ситуації. Однак у всіх випадках слідчий повинен прагнути, щоб місце відповідало вимогам, що пред'являються до обстановки допиту, – було зручним для проведення цієї слідчої (розшукової) дії, сприяло встановленню необхідного психологічного контакту з допитуваним, зосередженості його уваги на предметі допиту, забезпечувало збереження слідчої таємниці.» [19].

4. Визначення способу виклику на допит. Серед передбачених кримінальним процесуальним законодавством (ст. 135 КПК України) способів виклику на допит (вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсом, виклик телефоном або телеграмою) слідчий обирає той, який оптимально відповідає даній ситуації, встановлює психологічний контакт з допитуваним, зберігає в таємниці сам факт виклику на допит від інших осіб, проводить допит у призначений час і в потрібному місці. [13].

5. До технічного забезпечення допиту входить: підготовка необхідних бланків протоколів, паперу, пишучих приладь, оргтехніки, технічних засобів запису; забезпечення, при необхідності, охорони; підготовка приміщення для допиту. [13].

6. Письмовий план переважно складається для допитів, пов'язаних із з'ясуванням широкого кола обставин, з використанням значної вихідної інформації, у тому числі й оперативної, складної в тактичному відношенні. При підготовці до нескладних допитів припустимим є усне планування або складання плану за спрощеною формою, іноді у вигляді переліку запитань до допитуваного. [2, 468с].

Криміналістичною наукою розроблена наступна класифікація запитань, що можуть бути поставлені допитуваному:

«Доповнюючі запитання ставляться з метою усунення «прогалин» в отриманих показаннях.

Уточнюючі запитання можуть бути поставлені для конкретизації отриманих відомостей.

Нагадуючі запитання мають на меті пожвавлення пам'яті допитуваного за рахунок асоціативних зв'язків. Нагадуючих питань зазвичай задається декілька, щоб сприяти процесу послідовного пригадування.

Контрольні запитання ставляться з метою перевірки отриманих показань або одержання даних для такої перевірки.

Викриваючі питання покликані викрити неправду в показаннях допитуваного, очевидну для слідчого. Їх постановка зазвичай пов'язана з демонстрацією допитуваному достовірних доказів, що спростовують його показання. Такі питання, як правило, складаються з двох частин. У першій фіксується пред'явлення допитуваному того або іншого доказу, друга містить пропозицію пояснити цей доказ або пов'язану з ним обставину.

Формулювання запитань повинно бути таким, щоб виключити можливість односкладної відповіді (типу – «так» або «ні»). Питання повинні бути чіткими, конкретними, зрозумілими і відноситися до предмету допиту.» [21].

Загалом, можна підсумувати, що підготовка до проведення допиту включає в себе три основних елементи:

«а) організаційний – забезпечення раціонального проведення допиту (коли і де доцільно провести його з позиції раціонального використання бюджету часу і можливостей слідчого – сьогодні, завтра, зранку, ввечері, одному або з помічником, які використати технічні засоби і т.д.);

б) змістовний – визначення повноти і взаємозв'язку обставин, що підлягають встановленню;

в) тактичний – встановлення відповідних засобів і прийомів вирішення конкретних завдань допиту (кого допитати раніше, яку інформацію необхідно зібрати або перевірити для викриття неправдивих показань, який рівень «готовності» допитуваного для реалізації намічених тактичних прийомів).» [21].

Збирання вихідних даних визначає успіх і ефективність допиту. До числа вихідних для допиту даних відносяться відомості про особу допитуваного, які допомагають слідчому виробити потрібну тактику допиту. Вони можуть бути почерпнуті з матеріалів справи й оперативних джерел або отримані

спеціальними методами: спостереження за суб'єктом, бесіда, аналіз діяльності (у тому числі й спосіб вчинення і приховання злочину), узагальнення незалежних характеристик, що даються суб'єкту різними особами в різних ситуаціях. При підготовці до допиту слідчий повинен визначити коло обставин, у відношенні яких необхідно отримати показання. Інформація, що відноситься до предмету допиту, може носити спеціальний характер, вимагати ознайомлення зі спеціальною літературою, тими або іншими технологічними процесами, порядком документо і товарообігу на підприємстві, системою обліку і звітності тощо. У таких випадках слідчий вправі використовувати консультації спеціалістів, дані, які містяться у висновках експертів по справі, довідкові матеріали. Інформація, що відноситься до предмета допиту, може бути отримана також і з оперативних джерел. До тактичного забезпечення допиту відноситься вибір прийомів, що слідчий планує використовувати при допиті. [17].

Ці прийоми повинні:

- а) не суперечити закону, принципам розслідування;
- б) відповідати нормам моралі;

«в) не обмежувати свободу волевиявлення допитуваного, можливість вибору ним лінії поведінки на допиті. Вибір моменту та місця допиту. Момент допиту визначається з врахуванням важливості інформації, якою володіє допитувана особа, її професійної посади, сфери діяльності у розслідуваній події, зв'язків з іншими особами, які підлягають допиту в провадженні. Не рекомендується опитувати піддослідних, які перебувають у стані сильного збудження, розгубленості, депресії, за винятком виняткових випадків, які не терплять зволікання. Відповідь на питання про місце допиту (за місцем слідства або за місцем перебування допитуваного) залежить від конкретної ситуації. Однак у всіх випадках слідчий повинен прагнути до того, щоб місце відповідало вимогам до допиту, було придатним для проведення цієї слідчої дії, сприяло встановленню необхідного психологічного контакту з допитуваним, зосереджуючи його увагу на предмет допиту, забезпечував охорону слідчої

таємниці» [22, с.41]. Визначення способу виклику на допит. Із числа передбачених законом (ст. 135 КПК України) способів виклику на допит (вручення повістки, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, виклик телефоном чи телеграмою) слідчий: обирає такий, який у даній ситуації оптимально сприяє встановленню психологічного контакту з допитуваним, зберігаючи в таємниці від інших сам факт виклику на допит, проводячи допит у призначений час і в необхідній якості. Технічне забезпечення допиту включає: підготовку необхідних бланків протоколів, паперу, письмових засобів, оргтехніки; підготовка технічних засобів запису; забезпечення необхідними транспортними засобами та транспортом, якщо вони можуть знадобитися; підготовка кімнати для допиту. Письмовий план в основному складається для допитів, пов'язаних з виникненням гострого кола обставин, з використанням істотної вихідної інформації, в тому числі оперативної, тактично складної носії. у спрощеному вигляді, іноді у вигляді переліку питань. «Криміналістам і слідчим-практикам відомі такі типи запитань, які можуть задавати допитувачі: доповнюючі, уточнюючі, нагадування, контролюючі, викликають. Додаткові запитання задаються з метою заповнення отриманих доказів, усунення прогалин у них. Щоб зробити отримання інформації більш конкурентоспроможним, можна задавати уточнюючі запитання. Спонукальні запитання мають на меті оживити пам'ять допитуваного, викликати певні асоціації. Питання для нагадування зазвичай задають кілька разів, щоб покращити процес послідовного пригадування. Контрольні запитання задаються з метою перевірки отриманих показань або отримання даних для такої перевірки. Спонукальні запитання покликані виявити неправду, очевидну для слідчого.» [2]. Їх пред'явлення зазвичай пов'язане з пред'явленням допитуваним достовірних доказів, що спростовують його показання. Такі питання, як правило, складаються з двох частин. У першому фіксується пред'явлення допитуваним того чи іншого доказу, у другому міститься пропозиція пояснити цей доказ або пов'язані з ним обставини.[15, с.24]. «Питання повинні бути сформульовані таким чином, щоб виключити можливість простої відповіді (наприклад, «так»

або «ні»). Питання мають бути чіткими, конкретними, зрозумілими та стосуватися теми питання.» [10].

1.3. Загальні положення тактики допиту

Тактика допиту - система тактичних прийомів, скерованих на одержання повних і правдивих показань, що містять достовірну інформацію про розслідувану подію.

«Тактичний прийом допиту - спосіб здійснення допиту, спрямований на досягнення його конкретної мети, заснований на психологічному механізмі його реалізації, який є найбільш раціональним та ефективним за певних ситуацій.

Тактичний прийом постановки запитань полягає в тому, що слідчий після закінчення вільної розповіді ставить допитуваному запитання з метою уточнення обстановки та заповнення прогалин у показаннях.» [23].

У теорії криміналістики існує певна класифікація запитань, які можуть бути сформульовані допитуваному.

За спрямованістю:

а) основні (що формулюють сутність обставин, що становлять інтерес для слідства, тобто ці запитання спрямовані на з'ясування головних відомостей у справі);

б) доповнюючі (спрямовані на встановлення обставин (фактів), що з тих чи інших причин не були висвітлені допитуваним під час вільної розповіді).

Відповідно до цільового призначення:

а) уточнюючі - спрямовані на найповніше і найточніше з'ясування питання, що мають значення для справи. (Наприклад: "Ви показали, що ніж лежав біля

трупа. Чи не можете Ви сказати, з якого боку і на якій відстані від трупа був ніж?")

Іншими словами, уточнюючі запитання сприяють отриманню чіткіших показань про окремі факти, деталі, усуненню суперечностей, неточних виразів, вживання невдалих, грубих термінів тощо);

б) нагадувальні - переслідують мету актуалізувати пам'ять допитуваного чи викликати певні асоціації. (Наприклад: "Що Ви робили після відвідування ресторану? Де після цього проводили час?" тощо);

в) контрольні - спрямовані на перевірку даних, що повідомляються допитуваним, з'ясування джерел одержання фактів, на перевірку правдивості та об'єктивності показань допитуваного, їх відповідність усім уже відомим фактам. (Наприклад: "На підставі чого Ви стверджуєте, що бачили громадянина К. саме

о 18-й годині?" тощо);

г) викривальні у неправді - мають на меті викрити неправду, очевидну для слідства. їх постановка пов'язана зазвичай із пред'явленням допитуваному достовірних доказів, що спростовують його показання. Таке запитання, звичайно, складається з двох частин. У першій фіксується пред'явлення допитуваному того чи іншого доказу, друга містить пропозицію пояснити цей доказ або пов'язану з ним обставину. (Наприклад: "Вам пред'являється висновок експерта, який проводив дактилоскопічне дослідження. Згідно з висновком, на склі, що лежало на столі у квартирі потерпілої, виявлено відбитки пальців Вашої правої руки. Поясніть, як ці відбитки могли там залишитись, якщо Ви стверджуєте, що ніколи не були в помешканні?").

Згідно з вимогами ч. 6 ст. 143, ч. 4 ст. 167 та ч. 2 ст. 171 КПК, під час проведення допиту забороняється ставити запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї (навідні запитання). [20].

Навідні запитання неприпустимі через те, що вони можуть призводити до навіювання та спотворення показань.

Вимоги, що ставляться до запитань під час їх формулювання:

- запитання повинні бути якомога конкретнішими за змістом

1. зрозумілими за (з урахуванням віку, освіти, національності, культурного рівня тощо допитуваної особи;

- як уже зазначалося, неприпустимо ставити навідні запитання типу "Підозрюваний був одягнений у куртку коричневого кольору?" Слід у цьому разі запитання формулювати так: "Як був одягнений підозрюваний? Якого кольору був одяг?"); [5].

- запитання повинні бути поставлені зрозуміло, чітко, щоби виключити відповіді, неоднозначні за змістом під час їх тлумачення, тобто щоб не отримати відповідь припускного характеру;

- питання можна ставити у відповідній логічній послідовності, коли зі з'ясування однієї обставини виникає потреба у висвітленні подальших (хоч інколи, з метою перевірки правдивості показань, викриття особи, яка дає неправдиві показання, буває доцільно порушити послідовність запитань);

У ході допиту як загальний тактичний засіб застосовують пред'явлення доказів, що полягає у повідомленні слідчим допитуваному або демонстрації йому в певній послідовності доказів із метою актуалізації в допитуваного пам'яті чи спростування його показань, акцентуючи на їх суперечливості, невідповідності наявним матеріалам справи, помилках із тим, щоб уточнити, доповнити або видозмінити допитуваним свої свідчення.

А зараз зупинімося на тактичних прийомах, що використовуються слідчим для встановлення психологічного контакту.

Варто зазначити, що використання тактичних прийомів у процесі допиту повинно мати не хаотичний характер, а логічну доцільність їх реалізації відповідно до наявної на конкретний момент ситуації допиту.

«Психологічний контакт - найбільш сприятлива психологічна атмосфера допиту, яка допомагає взаємодії та взаємовідносинам між її учасниками; певний настрій на спілкування.» [9]. Усе це досягається:

- встановленням сприятливих відносин із допитуваним;
- збудженням інтересу та підвищенням активності до спілкування;
- зняттям конфліктного настрою у допитуваного тощо. Психологічний контакт у допиті передбачає можливість виникнення двох його рівнів:

- 1) коли опитуваний бажає давати показання;
- 2) коли його примушують до цього.

«Психологічний контакт може йти з наростанням, а може гаснути, може раптово виникнути і також раптово зникнути. Тому встановлення психологічного контакту - не одноразовий акт, а комплексно триваюча діяльність протягом усієї слідчої дії.» [13].

«Психологічний контакт завжди має двосторонній характер; його встановлення та підтримання залежить, з одного боку, від слідчого, а з іншого - від допитуваного. Але ініціатива повинна належати слідчому, а допитуваний має відчувати, що він становить для слідчого певний інтерес.» [10].

Встановлення психологічного контакту вимагає від слідчого, як уже наголошувалося, знань психології допиту, тобто:

- врахування індивідуально-психологічних особливостей допитуваного;

- врахування його психологічного стану на момент проведення слідчої дії;

«Робочий етап допиту можна розділити на чотири стадії: «встановлення психологічного контакту; вільна розповідь; постановка запитань; ознайомлення допитуваного з протоколом і записом показань.» [23].

На встановлення контакту впливають обстановка допиту, манера поведінки слідчого, уміння володіти собою, його тон, зовнішній вигляд. З метою встановлення контакту з допитуваним може бути використана бесіда, яку веде з ним слідчий при заповненні анкетної частини протоколу допиту. При встановленні контакту рекомендується:

«а) виявити підкреслене чуйне, уважне, поважне ставлення до допитуваного, спокій і врівноваженість у звертанні до нього;

б) виразити потерпілому співчуття і розуміння;

в) провести бесіду на другорядну, нейтральну тему; докладно розпитати про спосіб життя, зв'язки, захоплення, коло інтересів тощо;

г) допомогти порадою;» [8].

д) з'ясувати мотиви, за якими допитуваний відмовляється давати показання, і спробувати перебороти їх. [17,с.25]. Далі слідчий пропонує допитуваному розповісти всевідоме в справі. Вільна розповідь полягає у викладенні особою відомих їй фактів у тій послідовності, яку їй рекомендує слідчий або яку вона обирає сама. Цей етап допиту є необхідним з наступних підстав:

- слідчий не завжди уявляє собі, якими даними й в якому обсязі володіє свідок або потерпілий. При вільній розповіді він може повідомити важливу інформацію, про характер і наявність якої слідчий не припускав;

- виклад допитуваним тих або інших даних у зручній для нього послідовності полегшує їх пригадування, сприяє більш повному відтворенню;

- вільна розповідь допомагає слідчому скласти більш повне і правильне уявлення про взаємини допитуваного з іншими особами в справі, про обрану ним лінію поведінки, про ступінь його фактичної поінформованості.

«Як правило, слідчий не повинен переривати вільну розповідь репліками або питаннями. Тільки коли слідчий переконається, що допитуваний дуже відхилився від предмету допиту і що таке відхилення не є необхідним для пригадування значимих для справи фактів, він може запропонувати допитуваному триматися ближче до суті. По ходу вільної розповіді протоколювання не рекомендується, оскільки неминуче призводить до перерв, відволікає допитуваного, послабляє його зусилля по пригадуванню тих або інших фактів, порушує асоціативні зв'язки. Після закінчення вільної розповіді слідчий шляхом постановки питань заповнює й уточнює отримані показання, виявляє нові факти, що не згадувалися у вільній розповіді, одержує контрольні дані, необхідні для перевірки показань, допомагає свідку або потерпілому згадати забуте. З метою „пожвавлення” пам'яті допитуваного застосовуються наступні тактичні прийоми допиту:

- 1) Допит з використанням асоціативних зв'язків. З метою появи асоціативних зв'язків слідчий задає допитуваному питання, що відносяться не до необхідного, а до суміжних з ним фактів, допомагає встановити спочатку їх, а потім, за асоціацією, і необхідний.

- 2) Допит на місці. „Пожвавленню” пам'яті служать не питання, а повторне сприйняття тієї обстановки, в якій відбувалася розслідувана подія. Подібний з допитом на місці прийом – пред'явлення допитуваному для повторного сприйняття тих або інших предметів, пов'язаних з цікавлячи ми слідство обставинами. Крім того, може бути використаний і такий засіб, як ознайомлення допитуваного (у необхідних межах) з показаннями інших осіб про ті ж обставини, а також очна ставка.

3) Додатковий допит по обмеженому колу обставин. Відтворюючи показання повторно, допитуваний може згадати упущені або забуті ним при першому допиті факти.»[14,с.17].

Тактичні прийоми викриття неправди за своїм характером і спрямованістю можуть бути розділені на три групи:

- прийоми емоційного впливу;
- прийоми логічного впливу;
- тактичні комбінації. [23].

1. Прийоми емоційного впливу.

«1.1. На свідка і потерпілого:

- переконання в неправильності зайнятої позиції;
- роз'яснення шкідливих наслідків для близьких осіб з числа потерпілих, підозрюваних, обвинувачених;
- вплив на позитивні сторони особистості допитуваного – почуття власної гідності, шляхетність, ідейність і т.п.» [23].

1.2. На підозрюваного:

«- спонукання покаятися і щиросердно зізнатися шляхом роз'яснення як шкідливих наслідків неправди, так і сприятливих наслідків визнання своєї вини й активного сприяння слідству;

- вплив на позитивні сторони особистості допитуваного, використання його схильностей, захоплень, високої професійної майстерності і турботи про професійний авторитет тощо;

- використання антипатії до кого-небудь зі співучасників, його залежності від них, що принижує його гідність, його сумнівів у їх здатності до кінця дотримуватися раніше обумовленої лінії поведінки на слідстві;

- використання фактора раптовості шляхом постановки несподіваних питань у ситуації, коли допитуваний таких питань не чекає, внутрішньо заспокоєний безпечним з його погляду змістом і напрямом допиту.» [8].

2. Прийоми логічного впливу полягають у демонстрації невідповідності показань дійсності. До їх числа відносяться:

- пред'явлення доказів, що спростовують показання допитуваного:

а) від менш вагомих до більш вагомих; б) пред'явлення відразу найбільш важливого доказу;

- логічний аналіз протиріч, що є в показаннях допитуваного;

- логічний аналіз протиріч між інтересами допитуваного і його співучасників;

- доказ безглуздості зайнятої позиції. [9].

Тактичні комбінації. Під тактичною комбінацією при допиті розуміється створення ситуації, розрахованої на неправильну оцінку її 13 допитуваним, що об'єктивно приводить до його викриття. При тактичних комбінаціях використовують:

«- прийоми, які переслідують мету скрити від допитуваного поінформованість слідчого про ті або інші обставини справи;

- метод непрямого допиту, якій полягає в постановці питань, другорядних з погляду допитуваного, але фактично маскуючих головне питання;

- прийоми, спрямовані на створення ситуації, при якій допитуваний обмовляється;

- пропозиція допитуваному, стверджуючому, що він говорить правду, сказати своєму співучаснику або зв'язаному з ним попередньою змовою свідку фразу приблизно такого змісту: «Я сказав всю правду, скажи правду і ти». [20,с.76]. Допитуваний попадає в складну ситуацію: відмова буде означати

визнання себе в дачі неправдивих показань, згода, ж може привести до його викриття. Викриття неправди в показаннях допитуваного може привести до наступних наслідків: до дачі ним правдивих показань або до заміни їх новими неправдивими. В другому випадку процес викриття неправди повинен бути продовжений.» [23].

РОЗДІЛ 2. Особливості проведення допиту окремих категорій осіб під час досудового розслідування

2.1 Допит малолітнього або неповнолітнього під час досудового розслідування

Підготовка і проведення допиту неповнолітніх зумовлені віковими особливостями допитуваної особи. Знання цих особливостей має велике значення для обрання прийомів встановлення психологічного контакту, вибору режиму проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його свідчень. [23].

«Неповнолітні — це особи, які не досягли 18 років. У психологічній літературі запропоновано шість вікових груп неповнолітніх: дитячий вік (до 1 року); раннє дитинство (від 1 до 3 років); дошкільний вік (від 3 до 7 років); молодший шкільний вік (від 7 до 11—12 років); підлітковий вік (від 11 до 14—15 років); старший шкільний вік (від 14 до 18 років).»[2,с.44].

Вікові особливості — це сукупність взаємопов'язаних типових для даного віку процесів, станів і властивостей, що виявляються у поведінці та вказують на загальну спрямованість розвитку особи. При розгляді психологічних особливостей неповнолітніх окремих вікових груп необхідно враховувати не тільки хронологічний вік, а й загальні якості культури і товариства, до якого вони належать, соціально-економічний стан, стать, індивідуально-типологічні якості. Вік, починаючи з якого неповнолітній може виступати на допиті як свідок або потерпілий, у кримінально-процесуальному законодавстві не визначений. «У п.

З ст. 69 КПК лише вказано, що не можуть бути допитані як свідки особи, які згідно з висновком судово-психіатричної чи судовомедичної експертизи через свої фізичні або психічні вади не можуть правильно сприймати факти, що мають доказове значення, і давати показання про них.» [4]. Характерні для неповнолітніх особливості психіки не є психічними чи фізичними вадами, але вони, без сумніву, впливають на процес формування і давання показань. Практиці розслідування злочинів відомо чимало прикладів, коли діти віком 3—5 років повідомляли на допиті дані, які сприяли встановленню об'єктивної істини у справі. Разом з тим дітей рекомендується допитувати тільки у крайніх випадках, бо допит може негативно вплинути на їх психіку. Для дітей дошкільної вікової групи характерна кмітливість, їх сприйняттю притаманна деталізація. При відтворенні події, що спостерігалася, діти можуть свідчити про факти, яких не помітили дорослі. У цьому віці діти не мають достатньої здатності до послідовного логічного мислення і можуть давати лише нескладні відповіді на зрозумілі їм запитання. Для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку характерною є наявність підвищеного навіювання та схильність до фантазування. Ці психологічні особливості необхідно враховувати у процесі допиту і при оцінці показань неповнолітнього. [9].

«Підлітковий вік - це перехідний період від дитинства до дорослого життя. Для підлітків характерна імпульсивність, різка зміна настрою і негативізм. Ці якості можуть бути підставою для відмови від спілкування зі слідчими або надання необхідної інформації. Середня школа є завершальним етапом переходу до дорослого життя. У цей період визначаються життєві ідеали, обираються професійні напрями, визначаються сенс і мета життя. У старших класах характерна тенденція до референтних (авторитарних) груп або референтів (тих з найвищою самооцінкою). Якщо свідком є неповнолітня особа віком до 14 років, допит повинен проводитися в присутності педагога. Під час допиту свідків віком від 14 до 16 років присутність педагога не є обов'язковою. Це питання задасть екзаменатор.» [6]. У разі необхідності під час допиту неповнолітнього свідка можуть бути присутні лікар, батьки чи інший законний представник. «Згідно зі

статтею 438 Кримінально-процесуального кодексу явка вчителів, лікарів, батьків чи інших законних представників на слухання неповнолітніх обвинувачених здійснюється за рішенням слідчого, прокурора, а також за рішенням сторони захисту.. Важливим аспектом підготовки неповнолітнього до допиту є вибір місця та обстановки допиту (дім, школа, кабінет слідчого тощо), що встановлює психологічний контакт і дає необхідну для допиту інформацію. Питання, на які будуть відповідати неповнолітні, слід підготувати заздалегідь. Воно повинно бути простим і зрозумілим для співрозмовника. Виконання таких місій забезпечується розробкою плану допиту. При допиті неповнолітнього слідчі повинні встановити з неповнолітнім психологічний контакт. Хороший спосіб зробити це — показати йому, що ви знаєте його потреби та інтереси, розмовляючи на загальні теми (спорт, навчання, ігри, нові фільми, книги тощо).» [23]. При допиті неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого слідчий повинен бути спокійним, доброзичливим і рішучим. Така поведінка допоможе встановити необхідний контакт з підлітком і налаштувати його на відверту розмову. Допитуваних неповнолітніх слід підтримувати, щоб вони могли робити правдиві заяви. Дослідники не повинні використовувати запитання, які містять сугестивні елементи (навідні запитання). Оголошення свідчень інших слід використовувати дуже обережно. Постановка навідних запитань часто призводить до навмисних помилок у тому, що ви говорите. Неправдиві свідчення неповнолітніх можуть бути результатом неправильного розуміння «героїзму» і «доброті» [4, с.17]. Ось деякі конкретні тактики, які ви можете використовувати під час допиту неповнолітніх:

«Поясніть важливість говорити правду. Продемонструйте обізнаність із ситуацією, потребами та інтересами респондента. З'ясувати зміст і значення викладеного та викладеного матеріалу. Уточнення некоректно заповнених» [3].

2.2 Особливості допиту осіб з фізичними і психічними вадами

Участь у кримінальному провадженні осіб з обмеженими можливостями має низку особливостей, що суттєво ускладнюють роботу органів досудового

розслідування у цілому та проведення окремих слідчих (розшукових) дій зокрема. У теорії кримінального процесу досі не визначено саме поняття фізичних вад, критерії для визнання їх такими, відсутній перелік фізичних недоліків, що мають процесуально правове значення. З числа фізичних вад законодавець прямо називає німоту, глухоту і сліпоту. [13]. Це обумовлено тим, що зазначені вади суттєво обмежують здатність особи самотійно повною мірою реалізовувати свої процесуальні права внаслідок обмеження у неї можливості сприймати, запам'ятовувати, оцінювати і відтворювати те, що відбувається, спілкуватися з іншими учасниками провадження, подавати докази, брати участь в їх дослідженні тощо. Значення слідчих дій полягає в тому, що вони є основним способом збирання доказів і звідси - основним засобом всебічного, повного і неупередженого розслідування всіх обставин кримінального провадження, досягнення його завдань. «Звісно ж, якщо навіть фізичний недолік і ступінь його вираженості очевидні для слідчого, цей факт повинен бути певним чином посвідчено і відображено у матеріалах кримінального провадження. За наявності медичної документації (виписки з історії хвороби, членського квитка товариства сліпих або глухих тощо), їх оригінали або копії слід долучити до матеріалів кримінального провадження.» [20]. Якщо ж медичні документи відсутні, фізичний недолік, як правило, може бути зафіксований у протоколі проведення необхідної слідчої (розшукової) дії, зокрема освідкування. З огляду на психологічні особливості, законодавець передбачив низку додаткових прав і гарантій для глухих, німих, сліпих, глухонімих осіб, що в сукупності і визначає специфіку кримінального провадження у справах за участі цих осіб. Водночас це не означає, що кримінальне процесуальне законодавство вирішило всі проблеми кримінального провадження у справах тих, хто в силу фізичних вад не може самотійно здійснювати захист своїх прав та інтересів. [14]. Крім цього, у діяльності органів досудового розслідування, прокуратури і судів спостерігається різний підхід до застосування чинних норм кримінального процесуального права, виникають серйозні труднощі, протиріччя і помилки, нерідко пов'язані з фактами порушення процесуальних прав осіб, зокрема

підозрюваних (обвинувачених), які страждають зазначеними недоліками. Все це обумовлено тим, що слідчі, прокурори, адвокати та судді нині фактично не мають науково обґрунтованих рекомендацій щодо провадження досудового розслідування і судового розгляду справ цієї категорії, слабо вивчені шляхи подальшого розширення і поглиблення прав і гарантій підозрюваних (обвинувачених), які мають зазначені недоліки. [17]. Тим часом, кримінальне провадження у справах осіб, які страждають зазначеними недоліками, має низку складнощів, однією із основних серед яких, на нашу думку, є проведення слідчих (розшукових) дій за участю осіб, які мають фізичні вади. Однією з найбільш інформативних слідчих (розшукових) дій є допит, під час проведення якого слідчий, прокурор отримує від особи, яка володіє фактичними даними, що мають значення для кримінального провадження, усну інформацію про подію злочину та інші факти і обставини, що підлягають подальшому доказуванню. «Процесуальний порядок допиту регламентовано нормами КПК України (статті 224-226), дотримання якого є обов'язковим. Порушення процесуальної форми проведення допиту тягне за собою визнання недійсною проведеної дії та недопустимість отриманих показань як джерел доказів. Основні правила допиту повною мірою поширюються і на осіб, які страждають фізичними вадами. На нашу думку, допитувати глухих, німих, сліпих та глухонімих в усіх випадках потрібно вдень, тому що ввечері емоційний стан таких осіб несприятливий для відтворення фактичних обставин.» [23]. У більшості осіб названої категорії наприкінці дня знижується здатність чітко висловлювати свої думки і висловлювати їх за допомогою міміки та жестів, вони не в змозі давати повні і достовірні свідчення. Допит підозрюваного, який страждає фізичними або психічними вадами, може бути проведений в нічний час лише у випадках, що не терплять зволікання. «Проведення слідчих (розшукових) дій за участю глухих, німих, глухонімих практично неможливо без участі перекладача. Він відіграє виключно важливу роль під час допиту вказаних осіб, перекладаючи все сказане слідчим на мову міміки і жестів, на міміку і жести глухонімих - на звичайну

розмовну мову. З огляду на це, слідчому при допиті глухих, німих та глухонімих слід дотримуватись наступних правил:» [12].

1) якщо особа з фізичними вадами навчалася у спеціальній школі і розуміє загальноприйняті міміку і жести глухонімих, її слід допитувати за участі перекладача, здатного точно передавати її думки;

2) перекладач спілкується з німим, глухим, глухонімих за допомогою міміки, жестів і дактилології. Водночас він повинен вимовляти вголос все те, що ця особа пояснює йому під час допиту;

3) якщо особа з фізичними вадами добре читає і пише, то вона може з дозволу слідчого відповідати на питання письмово, проте перекладач повинен бути присутнім під час проведення допиту, щоб в будь-який момент вона могла скористатися його допомогою;

4) якщо особа з фізичними вадами не знає загальноприйнятих жестів, міміки або дактильної мови, то слідчий під час проведення допиту вправі залучити осіб, що можуть тлумачити його знаки, міміку і жести, або запросити в якості перекладачів сурдопедагогів. Слідчий також повинен пам'ятати, що глухонімі мають різні здібності щодо розуміння перекладачів. Одні добре навчені глухонімі розуміють перекладача, «читаючи з губ», другі - передають свої думки за допомогою жестів та міміки, треті - володіють дактильною (ручною) азбукою. Тож у допитуваного глухонімого слід з'ясувати, яким із вказаних варіантів він краще володіє. На жаль, цю важливу для допиту обставину слідчі не завжди встановлюють або не відображають її в протоколі допиту. Враховуючи визначене, потребують свого подальшого дослідження і вдосконалення особливості проведення слідчих (розшукових) дій за участю осіб, що мають фізичні вади як на законодавчому рівні, так і у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень. [20,с.76].

Розділ 3. Фіксація ходу та результатів допиту

Важливе значення для розслідування має правильна фіксація результатів допиту в протоколі, де повинні бути повно і об'єктивно відображені повідомлені допитуваним дані. Рекомендуються три методи одержання показань: вільна розповідь, запитання — відповідь і поєднання першого і другого методів. Це відбивається й у протоколі допиту. Положення, що гарантують найбільш правильну і точну фіксацію показань, зводяться до такого:

- «1) показання записують від першої особи і по можливості дослівно;
- 2) поставлені запитання та відповіді на них у разі необхідності записуються дослівно;
- 3) на прохання допитуваного йому надається можливість власноручно викласти показання, про що в протоколі слідчий робить відмітку;
- 4) протокол не може бути стилізованим, а повинен точно фіксувати вирази, які вживає допитуваний;
- 5) протокол підписують допитуваний, слідчий та інші особи, присутні на допиті.» [23].

Фіксація доказової інформації має декілька форм: вербальна (словесна), графічна, предметна, наочно-образна. Згідно ст. 103 КПК України, слідчі (розшукові) під час кримінального провадження можуть фіксуватися:

- 1) у протоколі;
- 2) на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії;
- 3) у журналі судового засідання. [15].

Основним засобом фіксації ходу і результатів допиту є протокол (ст. 104 КПК України). Важливо, що якщо згідно ст. 104 КПК України, за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до

відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. [23]. У такому разі у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до нього. Однак, вказане не відмінює протоколу форму фіксації, а лише спрощує її за наявності передбачених законодавством підстав. 2Дане положення сьогодні слід застосовувати в окремих випадках, адже якщо проведення допиту має конфліктний характер, допитуваний є малолітньою чи неповнолітньою особою, особою у тяжкому стані здоров'я, таке спрощення протокольної форми фіксації використовувати не варто.» [3].

Важлива інформація міститься й у додатках до протоколу слідчої (розшукової) дії, якими можуть бути:

- 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів;
- 2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії;
- 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії;
- 4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу. Вони містять важливу криміналістичну інформацію, оцінюються разом із іншими джерелами доказів. [15, 259с].

Протокол допиту складається з трьох частин:

«1) ***вступної***, яка повинна містити відомості про:

- місце та час проведення допиту;
- особу, яка проводить допит (прізвище, ім'я, по батькові, посада);
- при допиті свідка і потерпілого - відмітку про попередження про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань (тільки

свідка) і за дачу неправдивих показань, що підтверджується підписом допитуваного;

- всіх осіб, які присутні під час проведення допиту (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання);
- інформацію про те, що особи, які беруть участь у допиті, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні допиту, умови та порядок їх використання;

2) *описової*, яка повинна містити:

- - інформацію про послідовність дій учасників;
- - відомості, викладені під час вільної розповіді допитуваного;
- - поставлені допитуваному питання та його відповіді;

3) *заключної*, яка повинна містити відомості про:

- - спосіб ознайомлення учасників допиту зі змістом протоколу;
- - зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників допиту;
- - підписи учасників допиту»[13, 269с].

Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол мають підписати всі учасники, які брали участь у проведенні допиту. Якщо особа через здоров'я або з інших причин не може особисто підписати протокол, то ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника, який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою. Якщо особа, яка брала участь у проведенні допиту, відмовляється підписати протокол, про це також має зазначатися в протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення

щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника, а у разі його відсутності - понятих. Рішення про фіксацію допиту за допомогою технічних засобів приймає особа, яка проводить допит. За клопотанням учасників допиту застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим. [19]. Про застосування технічних засобів фіксування допиту заздалегідь повідомляються особи, які беруть участь у допиті. Отже, допит є найбільш поширеним способом отримання доказів. У той же час допит - одна з найбільш складних слідчих (розшукових) дій, його проведення вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, глибокого знання психології людини. Мета допиту полягає в отриманні повних і об'єктивно відображуючи дійсність показань. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, які в них містяться - доказами. Процесуальний порядок допиту регламентується нормами КПК України, дотримання яких є обов'язковим. Недотримання процесуальних правил проведення допиту є порушенням закону і тягне за собою недійсність проведеної дії та недопустимість отриманих показань як джерела доказів. Допитуваному, коли він про це просить, може бути надана можливість особисто написати свої показання в присутності слідчого, про що зазначається в протоколі. У ході допиту особа може за власним бажанням або за пропозицією слідчого виконати ті або інші креслення, схеми, плани, малюнки, що пояснюють його показання. Ці документи, засвідчені підписами допитуваного і слідчого, долучаються до протоколу. [21]. По закінченні допиту, перед підписанням протоколу учасникам допиту надається можливість ознайомитися із текстом протоколу. Кожна сторінка протоколу підписується допитуваним і особами, які були присутні при допиті. Основним засобом фіксації ходу і результатів допиту є протокол (ст. 104 КПК України). [23]. Протокол допиту складається з трьох частин:

«1) вступної, яка повинна містити відомості про:

- місце та час проведення допиту;
- особу, яка проводить допит (прізвище, ім'я, по батькові, посада);
- при допиті свідка і потерпілого – відмітку про попередження про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань (тільки свідка) і за дачу неправдивих показань, що підтверджується підписом допитуваного;
- всіх осіб, які присутні під час проведення допиту (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання);
- інформацію про те, що особи, які беруть участь у допиті, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні допиту, умови та порядок їх використання;» [23].

«2) описової, яка повинна містити: - відомості, викладені під час вільної розповіді допитуваного; - поставлені допитуваному питання та його відповіді;» [23].

3) заключної, яка повинна містити відомості про:

- спосіб ознайомлення учасників допиту зі змістом протоколу;
- зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників допиту;
- підписи учасників допиту. Допитуваному, коли він про це просить, може бути надана можливість особисто написати свої показання в присутності слідчого, про що зазначається в протоколі. У ході допиту особа може за власним бажанням або за пропозицією слідчого виконати ті або інші креслення, схеми, плани, малюнки, що пояснюють його показання. Ці документи, засвідчені підписами допитуваного і слідчого, залучаються до протоколу. По закінченні допиту, перед підписанням протоколу учасникам допиту надається можливість ознайомитися із текстом протоколу. Кожна сторінка протоколу підписується допитуваним і особами, які були присутні при допиті. Зауваження і доповнення

зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні допиту. Якщо особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, то ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою. [3]. Якщо особа, яка брала участь у проведенні допиту, відмовляється підписати протокол, про це зазначається в протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. «Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності – понятих. Рішення про фіксацію допиту за допомогою технічних засобів приймає особа, яка проводить допит. За клопотанням учасників допиту застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим. Про застосування технічних засобів фіксування допиту заздалегідь повідомляються особи, які беруть участь у допиті.»[18,с.160]. Додатками до протоколу допиту можуть бути:

- аудіо-, відеозапис допиту;
- фототаблиці, схеми та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу

Висновок

Отже, дослідивши обрану тему, слід підвести наступні висновки, що допит найпопулярніший спосіб отримання доказів. Водночас допит є одним із найскладніші слідчі дії, її проведення вимагає від дослідник високої загальної та професійної культури, глибоких знань психологія людини. Метою допиту є отримання повної та об'єктивної інформації що відображає достовірність свідчень. Ці заяви є джерелом доказів, і фактичні дані, що містяться в них, є доказами. Процесуальний порядок допиту регулюється нормами Кримінального процесуального кодексу України, дотримання яких є обов'язковим. Недотримання процесуальних правил допиту є порушенням закону і тягне за собою недійсність вчиненої дії та незрозумілість отриманого свідчення як джерело доказів. Отже, допит є однією з ключових процедур досудового розслідування, яка дозволяє зібрати докази та з'ясувати обставини справи. Для різних категорій осіб встановлені певні особливості проведення та фіксування допиту. У разі допиту свідків, потерпілих та підозрюваних треба дотримуватися необхідних процедур та гарантувати їм право на захист та конфіденційність. Для підозрюваних, які арештовані, перед допитом повинні бути надані їх права та забезпечені умови для їх використання. При допиті осіб з інвалідністю необхідно враховувати їхні особливості та забезпечувати умови для їхньої зручності та

комфорту під час допиту. Оскільки допит є важливим етапом розслідування злочину, необхідно дотримуватися всіх вимог, що стосуються його проведення та фіксування, щоб зібрані докази були дійсними та могли бути використані в суді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев О.О. Розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. / О.О. Алексеев, В.К. Весельський, В.В. Пясковський. – К. : „Центр учбової літератури”, 2013. - 278 с.
2. Бастрыкин А.И. Криминалистика. Техника, тактика и методика расследования преступлений. Научно-практическое пособие / Бастрыкин А.И. - С-ГЖ: Ореол, 2008. - 480 с.
3. Жижина М.В. Предмет криминалистики: история развития и современные представления / МВ. Жижина // Эксперт-криминалист. - М: Юрист, 2011 - № 2. - С. 2-5.
4. Зеленецький В.С. Дослідче провадження про вчинений злочин: наук.-практ. посібник / Зеленецький В.С. - Х. : Право, 2009. - 118 с.
5. Ищенко Е.Л. Криминалистика: учебник / ЕЛ. Ищенко, А.А. Топорков; под ред. ЕЛ. Ищенко. [изд. 2-е, испр. и доп.]. - М.: Юридическая фирма "Контракт", "Инфра-М", 2005. - 404 с.

6. Керівництво з розслідування злочинів: наук.-практ. посібник / [В.Ю. Шепітько, В.-. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шештька. - Х.: Одиссей, 2009. - 960 с.
7. Когутич Криміналістика: курс лекцій / Когутич П. - К.: Атіка, 2008. - 888 с
8. Комаров И.М. Криминалистические операции досудебного производства в системе криминалистики / Комаров И.М. - М.: Юрлитинформ, 2010. - 256 с.
9. Коновалов С.И. Актуальные проблемы теории и методологии криминалистики: монография / Коновалов С.И. - Ростовна-Дону: ДЮИ, 2010. - 158 с.
10. Криминалистика : ученик для студентів вузів / Под. ред. А.В. Волынского, В.П. Лаврова. - [2-е изд. перераб. и доп.]. - М. : ЮНИ-ТИДАНА: Закон и право, 2012. - 943 с.
31
11. Криминалистика. Полный курс : [учебник для вузов] / Подобщ. ред. А.Г. Филипова. - [5-е изд., перераб. и доп.]. - М. : Издательство Юрайт, 2013. - 855 с.
12. Криминалистика: інформаційні технології доказування : [учебник для вузов] / А.И. Баянов, Т.М. Дмитренко, В.А. Жбанков и др. ; [под ред. В.Я. Колдина]. - М. : Зерцало, 2007. - 752 с.
13. Криміналістика : навч. посіб. / Благута Р.І. [та ін.] ; за заг. ред. Є.В. Пряхіна ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. - Л. : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. - 539 с.
14. Криміналістика: навч.-практ. посіб. / О.А. Борідько, С.В. Діденко, В.В. Літвін, В.В. Логінова, К.В. Парасочкіна. - Херсон: Херсон. міськдрук.,

2010. - 269 с.

15.Криміналістика: питання і відповіді: навч. посіб. / А.В. Кофанов, -Л. Ко-билянський, Я.В. Кузьмічов, Ж.В. Удовенко, СВ. Хільченко; Нац. акад. внутр. справ. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 279 с.

16.Криміналістика: підручник В.В. Пясковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін.. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544с.

17. Криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів : курс лекцій / [В.К. Весельський, А.В. Іщенко, В.С. Кузьмічов, Д.Б. Сергеева, Ю.М. Чорноус]. - К. : ХмЦНП, 2011. - 178 с.

18.Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. - К. : Юстиніан, 2012. - 1224 с.

19.Руководство по расследованию преступлений. Научнопрактическое пособие / [Аверьянова Т.В., Баев -Я., Григорьев В.Н, Гриненко А.В. и др.]; отв. ред.: Гри-ненко А.В. - [2-е изд., пересмотр. и доп.] - М.: Норма, 2008. - 768 с.

20.Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник / Салтевський М.В. - К.: Кондор, 2008 - 594 с.

32

21.Чурилов С.Н. Методика расследования преступления: общеположения / С.Н. Чурилов. - М.: Юстицинформ, 2009. - 232 с.

22.Шевчук В.М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації: монографія В.М. Шевчук. – Х.:Вид. агенція «Апостіль», 2013. – 440с.

23.Шеремет А.П. Криміналістика: навч. посібник для студ. вищих навч.

закл./ А.П. Шеремет. - Чернівці : Наші книги, 2008. - 440 с.

23. Кримінально процесуальний кодекс України